

INSULINGA BOG'LIQ BO'LGAN QANDLI DIABETNING ORGANIZM UCHUN AHAMIYATI

Soxibova Z.O.

Buxoro davlat tibbiyot instituti

Abstract: Ushbu maqolada qandli diabet kasalligi va uning kelib chiqish sabablari hamda davosi haqida ma'lumotlar berilgan.

Keywords: Qandli diabet, qondagi qand miqdori, insulin gormoni, glyukoza, shakar miqdori, og'iz qurishi va tez charchash.

Introduction: Qandli diabet yoki qand kasalligi — bu moddalar almashinuvi buzilishi holati bo'lib, qonda qand miqdorining o'zgarishi bilan kechadi. Insulin gormoni qondagi qandni tegishlicha, energiya sifatida ishlatish yoki zaxira sifatida to'plash uchun xizmat qiladi. Qandi diabet kasalligida esa, xuddi o'sha insulin gormonini organizm yetarlicha ishlab chiqara olmaydi yoki undan samarali foydalanolmaydi. Natijada, qonda qandning miqdori normadan ko'payib, ko'z, buyrak, nerv va boshqa muhim a'zolarida turli patologik holatlar yuz beradi.

Materials:

Qandli diabet turlari.

1-tip diabetga chalingan odamlarda turli sabablarga ko'ra, oshqozon osti bezidagi insulin ishlab chiqaradigan hujayralari insulin ishlab chiqarmaydi. Insulin organizmda yetishmasligi sababli glyukozani qayta ishlay olmaydi. Natijada ovqatingiz tarkibidagi glyukoza hujayralarga kirib borolmaydi. Bu qonda glyukoza miqdori oshishiga olib keladi. Qonda shakarning yuqori darajasi esa, qisqa va uzoq muddatli muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

2-tip qandli diabet kasalligida organizmdagi tegishli hujayralarning insulinga nisbatan sezgirliги kamayib, yetarli miqdorda insulin ishlab chiqarilgan taqdirda ham qondagi glyukozani hujayralarga kiritishda muammo yuz beradi. Oqibatda, qon tarkibida qandning miqdori ko'p bo'lib qolaveradi. Bu esa, organizmda turli muammolarga ilk debocha bo'ladi.

Kasallikka ushbu davrda e'tiborsizlik qilinsa, keyingi bosqichlarida organizmda yetarlicha insulin ishlab chiqarmasligi ham mumkin. Nazorat qilinmagan 2-tip qandli diabet qonda glyukoza miqdorining yuqori darajada saqlanishiga olib keladi.

Methods:

Kasallik rivojlangan sari alomatlar yana-da kuchayib, hayot uchun xavfli belgilar ham kuzatilishi mumkin.

Agar qonda glyukoza miqdori uzoq vaqt davomida yuqori bo'lsa, bemorlarda quyidagi belgilar kuzatilishi mumkin:

Jarohat yoki yaralarning sekin bitishi;
Teridagi to‘q rangli dog‘lar;
Oyoq og‘rig‘i.

Agar o‘zingizda ushbu yashirin alomatlarining yoki yaqqon belgilarning ikki yoki undan ko‘prog‘ini sezsangiz, shifokorga murojaat qiling. Qandli diabetning ushbu tipini nazoratsiz qoldirish hayot uchun xavfli holatlarni yuzaga keltirib chiqaradi.

Qandli diabet sabablari. Qand kasalligining kelib chiqish sabablari tiplariga ko‘ra, turlicha bo‘ladi. 1-tip qand kasalligi qanday kelib chiqishi haqida aniq ma‘lumotlar hozircha yo‘q. Lekin, bunga organizmda yuz bergan autoimmun reaksiya sabab bo‘lishi mumkin, degan fikrlar mavjud. Insonning immun tizimi oshqozon osti bezidagi insulin ishlab chiqaruvchi, beta hujayralarga hujum qilishi natijasida, uni ishdan chiqaradi va ushbu hujayralar asosiy vazifasini bajara olishmaydi.

Ikkinchi tip qandli diabet kelib chiqishida, genetik va hayot tarzi muhim faktor sifatida baholanadi. Noto‘g‘ri ovqatlanish, kamharakatlik, semizlik, oilada qandli diabet bilan kasallanganlarning bo‘lishi hujayralarning insulinga bo‘lgan turg‘unligiga ta‘sir etishi mumkin. Natijada, qonda qandning miqdori sezilarli oshishi kuzatiladi.

Results:

Qand kasalligini aniqlash.

Kasallik belgilari sezilsa, albatta, qand kasalligi mavjudligini yoki mavjud emasligini aniqlash kerak. Buning uchun bir nechta laboratoriya va instrumental tekshiruvlar o‘tkazilishi kerak.

Qonda glyukoza miqdorini aniqlash. 8 soatlik ochlikdan so‘ng, och holatda glyukozaning qon plazmasidagi miqdori tekshiriladi.

Glyukozaga sezuvchanlik sinovi. Och holatda va ovqatdan keyin ikki soat o‘tib qondagi glyukoza miqdorini o‘zaro solishtiriladi.

Glikemik kuzatuv. Kun davomida qondagi qand miqdorini bir necha bor tahlil qilish. Davolash samarasini o‘rganish uchun qo‘llaniladi.

Siydikda glyukoza, oqsil, oq qon hujayralari mavjudligi tekshiriladi.

Siydikda atseton mavjudligini tekshiriladi.

Qonda glikolizlangan gemoglobin miqdorini aniqlanadi.

Qonning biokimyoviy tahlili.

Discussion:

Qandli diabetning asoratlari organizmda asta-sekin rivojlanadi. Bemor qonda qand miqdorini nazorat qilmasa, kasallikka jiddiy ahamiyat bermasa, jiddiy asoratlar rivojlanish xavfi yuqori bo‘ladi. Oxir-oqibat diabetning asoratlari hayot sifatining yomonlashishiga, hattoki nogironlikka olib kelishi mumkin. Yurak-qon tomir kasalliklari. Qand kasalligi turli yurak-qon tomir muammolari, shu jumladan yurak ishemik kasalligi, yurak xuruji, ateroskleroz kasalligi xavfini keskin oshiradi. Agar bemor diabetga chalingan bo‘lsa, uning yurak kasalliklari yoki insult bilan kasallanish

ehtimoli yuqori. Nervlar shikastlanishi (neyropatiya). Haddan tashqari yuqori qand mayda qon tomirlari (kapillyarlar) devoriga, ayniqsa oyoqlarni oziqlantiruvchi mayda qon tomirlari devorlariga zarar yetkazishi natijasida nerv hujayralarining oziqlanishida buzilish yuz beradi. Bu bora-bora bemor oyoq va qo'llarining uch qismlarida turli bezovtaliklar, og'riqlar, achishish va sezgining pasayib ketishi bilan namoyon bo'ladi. Va keyinchalik bu holat qo'l va oyoqning pastki qismlaridan tashqari, yuqori qismlarda ham seziladi boshlaydi. [4] Davo chorasi ko'rilmasa, zararlangan oyoq-qo'llarda sezish to'liq yo'qolishi ham mumkin. Ovqat hazm qilish bilan bog'liq bo'lgan nervlarning shikastlanishi esa, ko'ngil aynish, qusish, diareya yoki ich qotishi bilan bog'liq muammolarni keltirib chiqaradi. Erkaklar uchun bu erektil disfunktsiyaga olib kelishi mumkin. Buyrak shikastlanishi (nefropatiya). Buyraklar tarkibida qondagi chiqindilarni filtrlaydigan millionlab mayda tuzilmalar mavjud. Nazorat qilinmagan qandli diabet esa, bu nozik filtrlash tizimiga zarar yetkazishi mumkin. Qandli diabet, shuningdek, katarakta va glaukoma kabi boshqa jiddiy ko'rish kasalliklari xavfini ham oshiradi. Oyoq shikastlanishi. Oyoqlarda qon tomir va nervlar zararlanishi oyoqning turli xil ikkilamchi asoratlar rivojlanish xavfini oshiradi. Vaqtida davolash o'tkazilmasa, oxir-oqibat barmoq, tovon yoki oyoq amputatsiyasini talab qilishi mumkin [5].

Qandli diabet davosi.

1-tip diabet kasalligida, yuqorida ta'kidlanganidek, organizm o'zi mustaqil insulin ishlab chiqara olmaydi. Shuning uchun qondagi qandni boshqarishda yordam berish uchun insulin qabul qilish kerak bo'ladi. Insulin 1-toifa diabetni davolashning asosiy usuli hisoblanadi. Kiritilgan insulin tana ishlab chiqara olmaydigan gormon o'rnini bosadi. Boshqa qo'shimcha davolash usullari, shuningdek, taomnoma asosida to'g'ri ovqatlanish, belgilangan jismoniy mashqlarni bajarish 1-tip diabetning alomatlarini nazorat qilishda foyda beradi. Insulinning eng ko'p ishlatiladigan to'rt turi mavjud. Ular qanchalik tez ishlashni boshlashlari va ularning ta'siri qancha davom etishi bilan farqlanadi:

Tez ta'sir ko'rsatadigan insulin 15 daqiqada ta'sir eta boshlaydi va uning ta'siri 3-4 soat davom etadi.

Qisqa ta'sirli insulin 30 minut ichida ta'sir eta boshlaydi va 6 dan 8 soatgacha davom etadi.

O'rta ta'sir etuvchi insulin 1 soatdan 2 soat ichida ta'sir eta boshlaydi va ta'siri 12 dan 18 soatgacha davom etadi.

Uzoq muddatli insulin inyeksiyadan bir necha soat o'tgach ta'sir eta boshlaydi va ta'siri 24 soat yoki undan ko'p davom etadi.

Bemor qandli diabetning ikkinchi turini samarali boshqarishi mumkin. 2-toifa diabetni boshqarish uchun quyidagi tavsiyalarga amal qilish lozim:

Conclusion:

Yuragingizni sog‘lom saqlashga yordam berish uchun har kuni taxminan yarim soatlik aerobik mashqlar qiling. Jismoniy mashqlar qon glyukozasini nazorat qilishga ham yordam beradi. Glyukozani nazorat qilish uchun mashqlarni to‘g‘ri bajarish ham muhim ahamiyatga ega. Chunki qoidalarga amal qilmaslik aks ta‘sir etib, qonda qand miqdorining keskin o‘zgarishiga ham sabab bo‘lishi mumkin. Qandli diabet kasalligida tavsiya etiladigan mashqlar va ko‘rsatmalar bilan “Qandli diabetda davolovchi mashqlar” maqolamiz orqali ma’lumot oling. Shifokoringiz qon shakarining juda yuqori yoki juda past bo‘lgan dastlabki alomatlarini qanday aniqlashni va har bir vaziyatda nima qilish kerakligini tushuntiradi. Shuningdek, ular sizga qaysi ovqatlar foydali va qaysi ovqatlar foydali emasligini bilib olishga yordam beradi. Ikkinchi turdagi diabetga chalinganlarning hammasi ham insulindan foydalanishlari shart emas.

Reference:

1. Ibodova M.O. SOIL ECOLOGY AND FUNCTIONS. // Journal of Advanced Research and Stability -2022. - B.177-181
2. Ibotova M.O. Condition of Endemic Goiter. // Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences (IJNRAS) – 2022.- P. 63-66
3. Ibodova M.O. Ecological Problems of the Environment Under Modern Conditions. // AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIIY JURNALI – 2022. B. 82-84
4. Samandarovna S. X. Mehnat sharoitining inson organizmiga ta‘siri sog‘lom turmush tarzi //Amaliy va tibbiyot fanlari ilmiy jurnali. – 2022. – C. 34-37.
5. Samandarovna S. K. The Problem of Environmental Pollution //Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 3. – C. 81-85.
6. X.S.Samadova Turli mehnat sharoitidagi omillarning inson organizmiga gigiyenik bahosi // Ta‘lim fidoyilari // – 2022. – P. 8-11.
7. Ismatillayevna O. N., Abulovna M. F., Ortiqovna S. Z. RESULTS OF THE STUDY OF WOMEN'S IMMUNE SYSTEM IN INFECTIOUS DISEASES OF SMALL BELLY ORGANS //World Bulletin of Public Health. – 2022. – T. 16. – C. 87-92.
8. Artikovna S. Z. Immunological Aspects of Skin Diseases for Older Patients //INTERNATIONAL JOURNAL OF HEALTH SYSTEMS AND MEDICAL SCIENCES. – 2022. – T. 1. – №. 4. – C. 109-113.
9. Artikovna S. Z. The State of Immunity After Parasitic Calving in People of Different Ages //Central Asian Journal of Medical and Natural Science. – 2022. – T. 3. – №. 5. – C. 373-377.
10. Artikovna S. Z. AUTOIMMUNE THYROID DISEASES: THE ROLE OF IMMUNOLOGICAL AND IMMUNOGENETIC FACTORS //EUROPEAN

JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE. – 2022. – T. 2. – №. 10.
– C. 36-41.

11. Karshiyeva D.R., Atmospheric dust and its effects on human health//ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. Voleme: 11 Issue: 03I May 2021 ISSN: 2249-7137. Page 1168-1172
12. .Karshiyeva D.R., The Importance of Water Quality and Quantity in Strengthening the Health and Living Conditions of the Population//CENTRAL ASIAN JOURNAL OF MEDICAL AND NATURAL SCIENCES. Voleme: 02 Issue: 05I Oct 28 2021 Page 399-402
13. .Karshiyeva D.R., The Role Of Human Healthy And Safe Lifestyle In The Period Of Global Pandemic-Covid 19//The American Journal of Applied Sciences. Voleme: 02 Issue: 11-15I November 28, 2020 ISSN: 2689-0992. Page 78-81